

Selaheddin Eýýuby «Şir ýürekli» Riçardyň ýüzbe-ýüz duşuşma teklibinden nämüçin ýüz öwürdi?

Category: Kitapcy, Sözler, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Selaheddin Eýýuby "Şir ýürekli" Riçardyň ýüzbe-ýüz duşuşma teklibinden nämüçin ýüz öwürdi? SELAHEDDIN EÝÝUBY «ŞIR ÝÜREKLI» RIÇARDYŇ ÝÜZBE-ÝÜZ DUŞUŞMA TEKLIBINDEN NÄMÜÇIN ÝÜZ ÖWÜRDİ?

«Şir ýürekli» Riçard mukaddes topraklara iki arzuw-hyýal bilen gelipdi. Birinjisi Ierusalimi eýelemek bolsa, ikinjisi Selaheddin Eýýuby bilen ýüzbe-ýüz görşüp, ony ýakyndan tanamakdy. Selaheddin Eýýuby onuň iki arzuwynyňam amala aşmagyna ýol bermedi

1189-njy ýylda nemes koroly Fridrih Morsakal (Barbarossa) taryhda seýrek gabat gelyän leşgeri bilen Balkan ýurtlarynyň üstünden geçip, mukaddes topraklara bakan süýşmäge başlady. Emma ol Silifke diýlen ýerde gark bolup öldi welin, goşuny

dyr-pytrak boldy.

Ibn Esir wakany şeýle gürrüň berýär:

«Ol suwuň bary-ýogy biliňi boýlaýan ýerinde gark boldy. Goşuny dagady. Alla musulmanlary franklaryň arasynda has köplügi we hötjedi bolan nemesleriň şumlugyndan aman saklady».

Şol ýyl Angliýanyň güýçli korollaryndan Genri hem ölüpdir.

Musulmanlar bu oňyn üýtgeşmelerden soň haçparazlaryň belli bir wagta çenli togtamagyna garaşypdy, emma 1190-njy ýylda Genriniň ýerine tagta geçen ogly Riçard mukaddes topraklara tiňkesini dikdi.

1191-nji ýylda sebite gelen Riçard fransuzlaryňam goldawy bilen Akka ýaly güýçli musulman şäherini aňsatlyk bilen basyp aldy.

Riçard I

«Kuddus fatihiniň» ýakyn adamlaryndan Bahaddin iňlisdigine garamazdan fransuz dilinde suwara gürleýän «Şir ýürekli» lakamly täsin iňlis korolynyň gelişini şeýle suratlandyrýar:

«*Melik el-Intikar*» (Angliýanyň koroly) garpyşykda gaýduwsyz, güýçli, batyr adamdy. Mertebe taýran Fransiýanyň korolyndan has aşakdadygyna garamazdan, ondan has baýdygy we jeň meýdanynyň pälwanydygy bilen has meşhurdy.

Ýolda gelýärkä Kipre sowuldy, ol ýerini eýeledi, hyryn-dykyn adamdan we söweş serişdelerinden doly ýigrimi baş galera (söweşjeň gämi) bilen Akkanyň alkymyna gelende, pereňliler

şatlyk nagaralaryny atdylar, ony dabaraly garşylamak üçin uly otlary ýakdylar. Musulmanlar barada aýdanda bolsa, bu ýagdaý olaryň kalbyny gaýgy-gam we gorky-ünji bilen doldurdy».

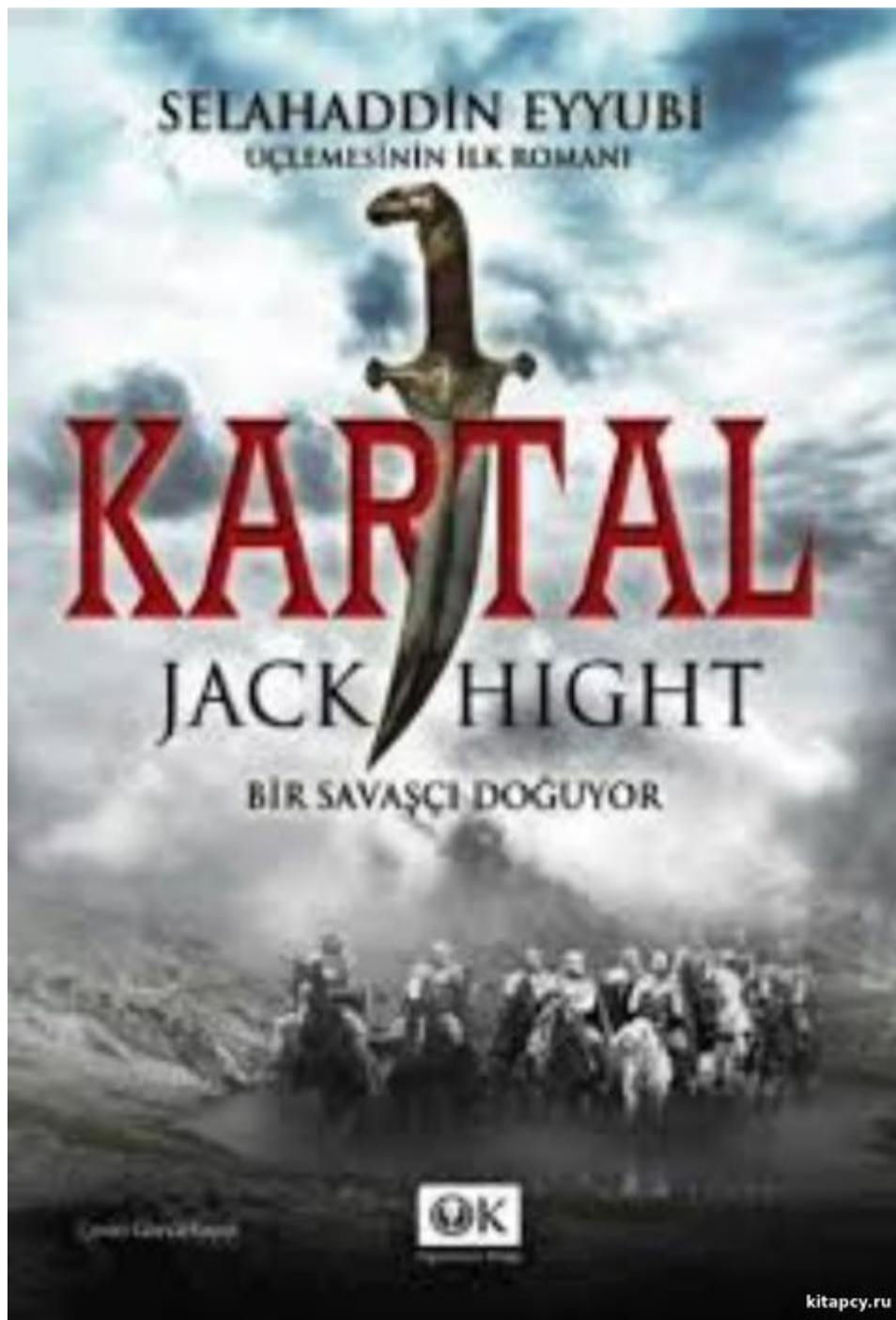
Riçard 1157-nji ýylda Oksforddaky «Beaumont» köşgünde dünýä indi. Geljekde on ýyl oturan iňlis tagtynda möhüm ýeňişleri gazandy.

Aradan geçen on ýyla garamazdan, ol Angliýada bary-ýogy birküç aý bolupdy we onuň hökümdarlygynyň köp wagty Angliýanyň daşynda geçipdir.

Oña «Şir ýürekli» lakamyny berdirenem ýurduň içindäki gozgalaňlarda ýaňy 16 ýaşandygyna garamazdan uly ýeňişleri gazanmagydy.

Riçardyň üstün çykandygynyň habary söweşden söweş ýortup halys tapdan gaçan Kuddus soltanyna ýetirilende, ol ýeňişlerden ýaña başy aýlanyp süýrenjeňlige salýan serkerdeleriniň tersine, akylly-başly hereket edipdir.

Kuddus soltany Selaheddin Eýýuby jeň meýdanyna gazanan ýeňişlerini goramak üçin bu gezek diplomatiýany ýarag hökmünde ulanypdyr.

• **Kuddusyň söýgüli fatihi**

Bütün ömrüni Müsüriň eýelenmegine bagyşlan kürt serkerdesi Şirkuh bu arzuwyna ýetenden soň bary-ýogy bir aý geçip-geçmänkä, 1169-njy ýylda aradan çykypdyr.

Şirkuhyň ölüminden soň Müsürde fatimi emeldarlary häkimiýeti täzeden eýelemek üçin ýaş we tejribesiz Selaheddin Ýusuby wezir edip bellemegi üçin fatimi halyfyna basyş edip başlaýar.

Ibn Esir fatimi köşgünde gurlan duzagy şeýle gürrüň berýär:

“Şirkuh ölüminden soň el-Aziziň geňeşdarlary oňa täze wezir edip Ýusuby bellemegi maslahat beripdir, çünki ol entek ýaşdy

we goşundaky emirleriň iň tejribesizi we iň gowşagy hasaplanýardy»

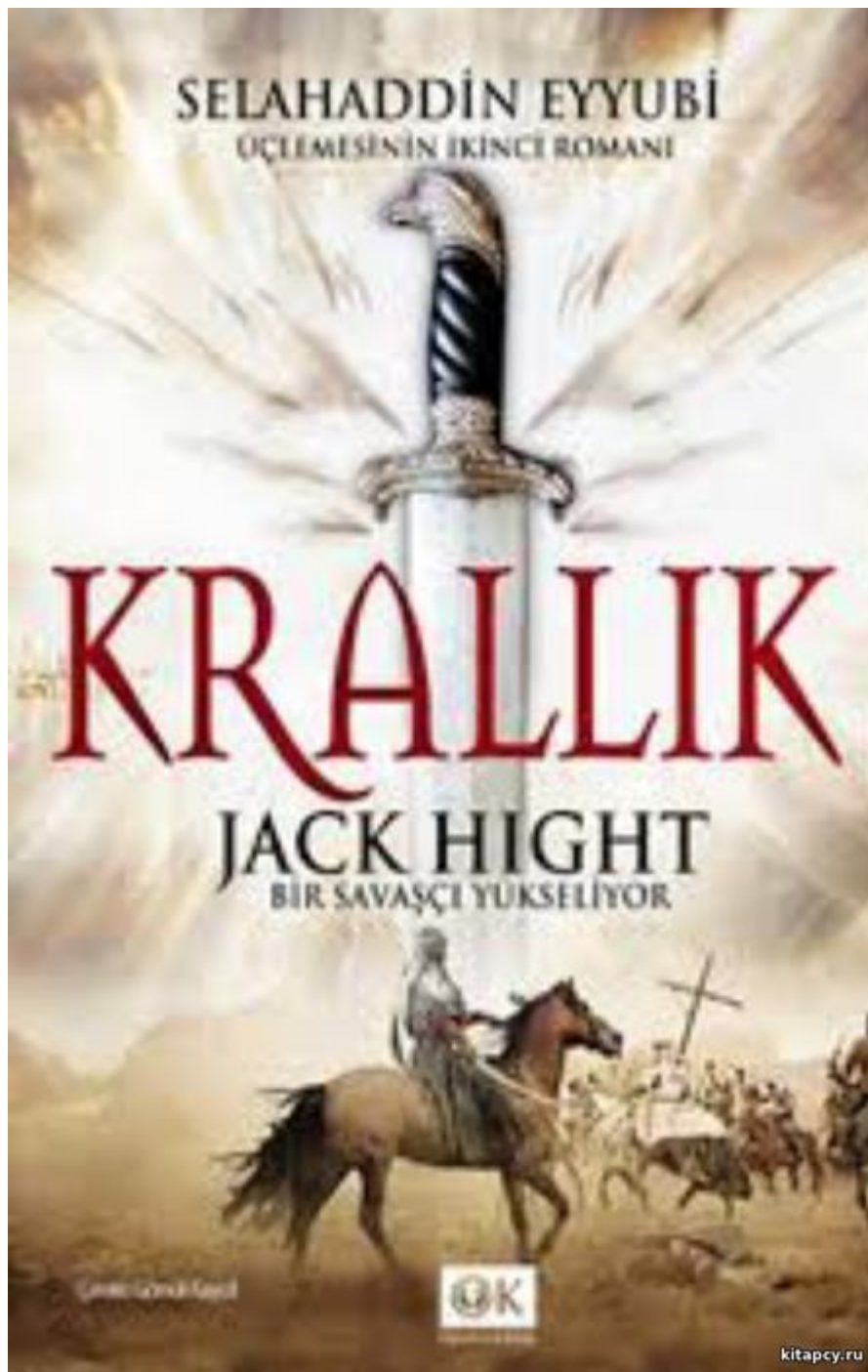
Selaheddin Ýusuby fatimiler gowşak serkerde hasaplaýandyklary üçin wezirlige belläpdiler.

Şeýle düşüňän diňe fatimiler däl, wizantiýalylar we Ierusalim korollygy-da Müsüri basyp almak üçin herekete geçipdir. Selaheddini äsgermezçilik etmeýän we onuň nämeleriň hötdesinden gelip biljegini bilýän ýeke-täk hökümdar Nureddin Mahmyt Zeňñidi.

Selaheddin Ýusup özünden garaşylmadyk liderlik görkezdi. Ol ilki Müsürdäki ähli fatimi emeldarlary wezipeden kowdy. Kaire çozmak üçin gaýdan Ierusalim korollygyny guryýerden, Müsüriň üstünde deňizden gaýdan wizantiýa güýçlerini-de Zeňñiniň goldawy bilen Dimýatyň golaýlarynda çym-pytrak etdi.

1171-nji ýylda fatimileriň Müsürdäki halyflygyny soňlandyran Selaheddin abbasy halyfynyň adyna hutba okadyp, Müsürde bir döwrüň soňuna resmi taýdan nokat goýdy.

Müsürde eýýäm kämillik ýaşyna ýetendigini subut eden ýaş Selaheddiniň ýüreginde agasy Şirkuhyň kalbyndaky müsür ody ýaly wulkan partlapdy.

Ýaş Selaheddiniň akyl-huşy we kalby Ierusalimi eýelemegiň arzuwy bilen dolup-daşýardy.

Selaheddin agasyndan harby strategiýanyň ähli inçeliklerini öwrenipdi. Selaheddin Ýusubyň ucursyz sabyrlylygy we ünsüligi Şirkuhdan peslär ýaly däl, şol sanda ol agasy ýaly gözsüz batyrdy.

Selaheddin haýal etmän arzuwyna ýetip, Ierusalimi gabamaga ýetişipdi.

Gabaw dowam edip durka we üstünlik musulmanlaryň elindekä şäheriň goragçysy Balianyň görüşme teklibi Selaheddin tarapyndan oňyn garşylandy.

Uruşyň üstünligi görnetin yslam serkerdesiniň peýdasynady we ol islese uruşy uly gandöküşlik bilenem soňlap bilýärdi. Serkerdeleri Selaheddiniň bu bolşuna düşünmeýärdiler we duşmanlaryny ýüreklendirjekdigi üçin garşy çykýardylar. Hatda käbir serkerdeler Selaheddini gereginden artyk ýukaýüreklilikde we pereňlileriň janyny halas etmek üçin ýörişi gijikdirmekde aýyplamaga başlapdyr. Balian Selaheddiniň garşysyna geçende, onuň gürlän ýangynly sözünü Ibn Esir şeýle beýan edýär:

«Balian ýönekeý halkyň bagyşlanjakdygyna söz berdirmek üçin dik gaýyşýar, emma Selaheddin hiç zada söz bermeýär. Ýüregini

ýumşatjak bolýar, barybir peýda etmeýär. Mundan soň soltan oňa şu sözler bilen ýüzlenýär:

– Eý soltan, bu şäherde anyk sanyny diňe Allanyň bilýän san-sajaksyz adamy ýaşayar.

Hemmesi-de garpyşygy dowam etdiresi gelip duranok, çünki başga birnäçe şäherde edişiň ýaly janlarynyň bagyşlanjagyny umyt edýärler, sebäp olaryň ýaşasy gelyär we ölümi ýigrenýärler. Ýöne eger ölümiň gutulgysyzdygyny görsek, Alla bilýändir welin, çagalarymyzy we aýallarymyzy öz elimiz bilen öldüreris, eýelik edýän bar zadymyzy ýakarys, size olja bolar ýaly ýeke dinar, ýeke dirhem, gul-gyrnak edere ýeke erkek, ýeke aýal goýmarys.

Soň Mukaddes gaýany, «el-Aksa» metjidini, başga-da birnäçe ýeri haraplarys, elimide saklaýan baş müň musulman ýesiri öldüreris, soňam münülyän atlarymyzy we ählu haýwanlarymyzy ýok ederis. Ahyrsoňunda daşary çykarys we siziň bilen aldymberdimli söweşe gireris. İçimizden birimizem sizden birnäçesini öldürmän öler öýtmän!»

Aslynda Balianyň haýbatlarynyň hiç bir jähtden agramy ýokdy, Selaheddin ýöriş bireýýäm soňlandyrjak güýje eýedi, emma ol şäherde gan dökülmegini islänokdy.

Selaheddin Balianyň mukaddes ýerlere zeper ýetirmek haýbatyny öz serkerdelerini razy etmek üçin ulandy ww pereňlileriň şäherden ujypsyzja töleg töläp çykmagyna rugsat berdi.

Döwlet gaznasyny ýuwdup alan bu ýörişde Selaheddiniň gelen netijesiine serkerdeler nägilelik bildirenem bolsa, Selaheddin Eýýuny altyn-kümüş bilenem, ýesir ele salmak bilenem gyzyklanmaýardy.

1187-nji ýylyň 2-nji oktýabrynda ysłam goşuny şähere girende, ýekeje adamyňam bitiniň burny ganamandy.

El-Yspyhany Selaheddiniň özüni alyp barşyny şeýle suratlandyrypdyr:

«Soltana şeýle diýdim:

– Bu patriarh azyndan iki ýüz müň dinara barabar baýlygy äkidip barýar. Olaryň öz zatlaryny äkitmegine rugsat berdik, emma buthanalaryň we manastyrlaryň hazynalaryny däl. Muňa ýol bermesek gowy bolardy.

Emma Selaheddin şeýle jogap berdi:

– Gol çeken şertnamalarymyza gyşarnyksyz eýermeli bolarys, şeýtsek, hiç kimse ynam bildirenleri şertnamanyň düzgünlerini bozmakda aýyplap bilmez. Gaýtam munuň tersine, hristianlar

hemme ýerde biziň gowulyklarymyzy gürrüň bererler».

Riçard I

• **«Şir ýürekli» Riçardynyň Selaheddin Eýýuby bilen ýüzbe-ýüz görüşme teklibi**

«Şir ýürekli» Riçard Akka ýeňişinden soň ýüzüni Ierusalime gönükdiripdir.

Ol Selaheddine ýollan hatynda üç talabynyň bardygyny mälim edipdir:

«Bize dahylly diňe üç düşünişmezlik bar: Ierusalim, hakyky haç we ýer. Ierusalim babatda aýdanda, ol ýer biziň çokunýan ýerimiz we iň soňky urşujymyza çenli galýanam bolsak, ol ýerden el çekmegi asla kabul etmeýäris.

Ýer meselesinde, Iordan derýasynyň günbatarynyň bize berilmegini talap edýäris Haç barada aýdanda, ol siziň üçin tagta böleginden enaýy bolmasa-da, biziň üçin bahasyna ýetip bolmajak gymmatlyga eýedir. Soltan ony bize bersin we bu surnukdyryjy uruşlar soňlansyn».

(Amin Maluf / «Araplaryň gözi bilen haçly ýörişleri»).

«Asman patyşalygy» kinofilminde «Şir ýürekli» Riçardyň rolunda aktýor Ien Glen

Selaheddin oňa şeýle jogap beripdir:

«Kuddus size degişli bolşy ýaly, bize-de degişli, hatda biziň üçin has möhümdir, çünki pygamberimiz (s.a.w) Magraja şu ýerden galdy we **jemagatymyz kyýamat günü şu ýerde üýşmeli**. Diýmek, bu ýeri taşlap gitmegimizi kelläňize-de getirmäň. Musulmanlar muny hiç haçanam kabul etmeýär.

Ýer barada aýdanda bolsa, bu ýerler elmydama biziň watanymyzdyr we siziň çozuşlaryňyz wagtlaýyndyr. Bu ýerlere şol wagtlar şu ýerde ýaşayan musulmanlaryň gowşaklygyndan peýdalanyp, ýerleşdiňiz, emma uruş dowam etdigiçe eliňizde saklaýan ýerleriňizden peýdalanmagyňyza ýol bermeris.

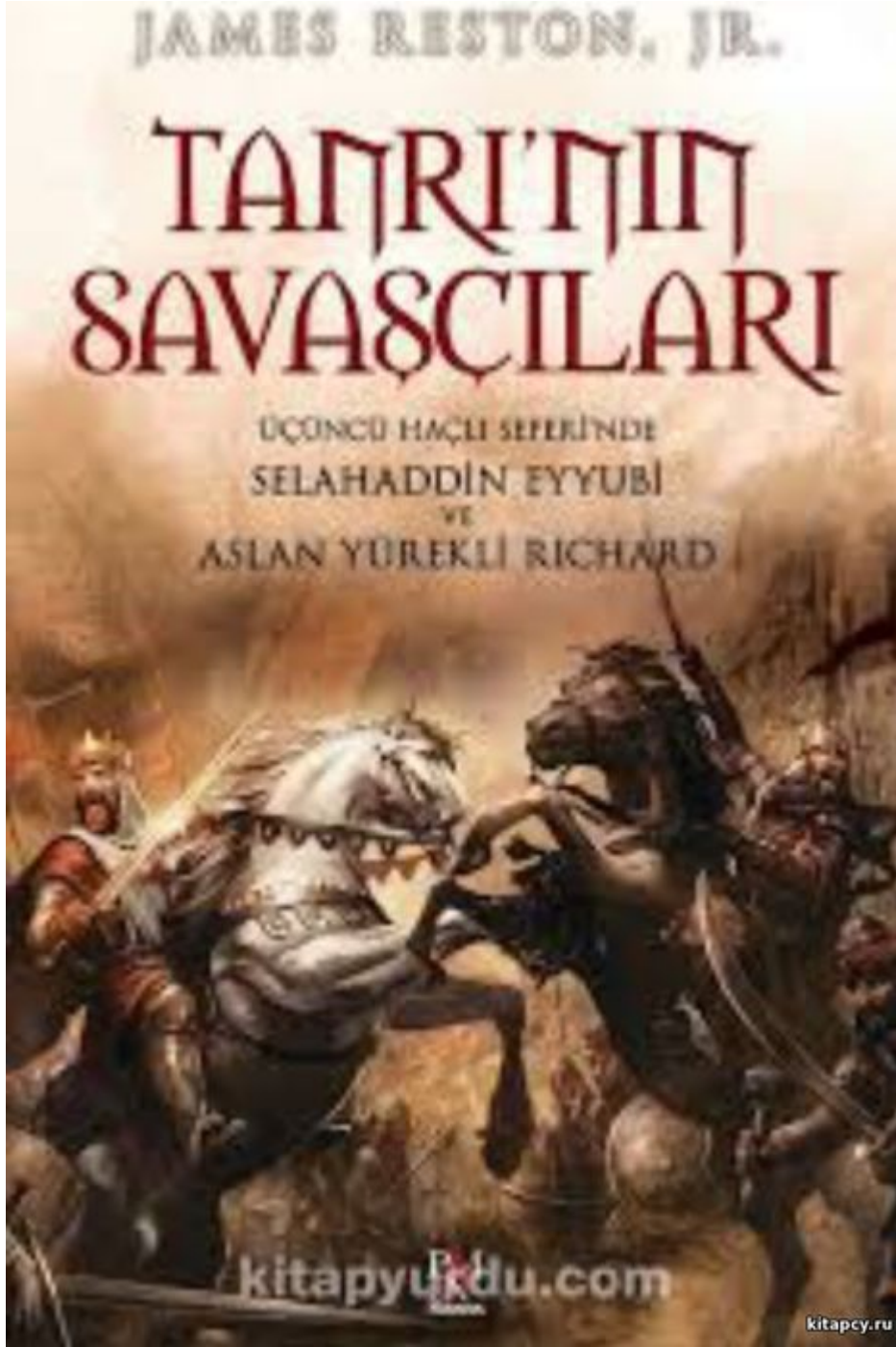
Haç barada aýdylanda, ol biziň üçin ullakan artykmaçlyk, emma öwezine yslamyň peýdasyna ullakan bähbit gazansak, ondan el çekip bileris».

(Amin Maluf / «Araplaryň gözi bilen haçly ýörişleri»).

Bu jogapdan soň Riçard uýasyny Selaheddin Eýýubynyň erkek doganyna durmuşa çykarmagy meýilleşdiren täsin teklibini edipdir.

Ioanna atly iňlis prinsessasy Selaheddiniň maşgalasyna gelin bolmakdan ýüz öwrensoň, Riçardyň gudaçylyk ýoly bilen ýer almak pikiri-de amala aşman galypdyr.

Ähli tagallalar bir ýana, tutanýerli Riçardyň Selaheddin bilen ýüzbe-ýüz görüşesi we ony ady rowaýata öwrülen soltany ýakýndan tanasy gelýärdi.

Gelen teklilere ahyrsoňunda Selaheddin şu jogaby beripdir:
«Patyşalar diňe ylalaşyga gelinenden soň duşuşýar. Men seniň diliňi bilemok, senem meňkini. Görüşsegem, barybir dilmaçsyz gürleşip bilmeýäris. Şonuň üçin ilçiler öz wezipesini ýerine ýetirsin. Häzirlilikçe görüşmegimiziň geregi ýok».
«Şir ýürekli» Riçard mukaddes topraklara iki arzuw-hyýal bilen gelipdi. Birinjisi Ierusalimi eýelemek bolsa, ikinjisi

Selaheddin Eýýuby bilen ýüzbe-ýüz görşüp, ony ýakyndan tanamakdy. Selaheddin Eýýuby onuň iki arzuwunyňam amala aşmagyna ýol bermedi.

Ylalaşyga gol çekilenden soň Riçardyň gidip barýanyny eşiden Selaheddin Eýýuby iňlis korolynyň Ierusalimi görmäge hem özi bilen tanyşmaga şähere çagyrypdyr. Emma Riçard muny özüne kiçilik bilip, sebitden arany açypdyr.

Riçard ömrüniň soňky bölegini Fransiýada geçiripdir we şol ýerde-de ölüpdir.

1199-njy ýylda bir galany gabanlarynda gereksiz ýere atyny öňki hatara sürende, emelsiz bir okçynyň atan oky çawup gelip öldürülipdir.

Mehmed MAZLUM ÇELIK.

@MMazlumcel

celikmehmedmazlum@gmail.com

Sişenbe, 26.04.2022 ý. Taryhy makalalar